

Széttört dió közel egy országhatárhoz

4. részlet egy talán soha el nem készülő regényből

Péter hiába szeretett olvasni, 1966 szeptemberétől nem igen tudott, mert elkezdett dolgozni. Viszont megjegyezte új és hamarosan megjelenő könyvek címét, különösen, ha meglepőek voltak, mint *Az atléta halála, a 4447* vagy a *Zöld dió*. Tehát címadáskor igazi írónak is eszébe jutott a *dió*. Nincs új a nap alatt.

„Ígéret szép szó, ha megtartják, úgy jó.” Debreceni egyetemének illetékesei nem tartották be, mert a kétdiplomás Péter nem tanársegéd, hanem könyvtáros lett a Szlavisztikai Intézetben. Ráadásul csak 1240 Ft lett a fizetése az ígért 1320 helyett. Nagy különbség ott, ahol nem sorjázta a százasok. Az albérletért 200 Ft-ot fizetett. Két éven át havonta 8% „honvédelmi hozzájárulást” vonta le tőle. Szerencséjére, meg most az olvasó szerencséjére (?) megkerült 1967-es és 69-es zsebnaptára, amelyekbe egyebeken kívül a kiadásait is bejegyezte. 2023-ban látszik igazán, mennyire eljárt az idő a forint felett. (Szomszédja úgy szokta mondani, hogy elrepült felette az idő vasfoga.)

Sárospatak mindig vissza-visszaköszön: ottani ismerősei rokonainál lakott albérletben, abban az utcában, amelyet egy Mihálynak keresztelt 17. századi erdélyi fejedelemtől neveztek el. (Egy tanár vagy íróféle nem állhatja meg tanítás nélkül: az utcának nevet adó uralkodó több balul sikerült hadjáratban vett részt. Évekig raboskodott az akkor még nem Oroszországhoz, hanem a tatár kánsághoz tartozó Krímben, ám utána sikeresen őrizte Erdély viszonylagos függetlenségét.) A villamosbérlet csak havi 30 Ft-ba került, de az egyik járatról ritkán közlekedő másikra kellett átszállni, és az egyetemről háromnegyedórás gyaloglással hamarabb jutott el szállására. Így legalább, meg néha úszással őrizte egészségét.

Péter az 1966/67-es tanévben végzett könyvtárosi munkát nem szerette. Nem erre készült, és nem arra, hogy az esti tagozatra járó néhány öregdiák elhalmozta hozzá nem értő kérdéseivel és gyakran nem teljesíthető kéréseivel. Mintha minden kötelező olvasmányt elolvastak volna. Óraadóként heti 2 órában kellett

D. MOLNÁR ISTVÁN (1941) irodalom- és művelődéstörténész, az MTA doktora, műfordító, ny. egyetemi tanár. Legutóbbi, Hoppál Mihállyal közösen szerkesztett könyve: *Egy gimnáziumi osztály, Sárospatak, 1956–1960* (Budapest, 2019).

oktatnia, már régóta nem is tudja, milyen tárgyat, de a pénz jól jött. 9 tanítványa közül az egyik évfolyamtársnője volt, aki korábban abbahagyta tanulmányait a nappali tagozaton. Kárpátaljáról áttelepült diák is akadt, volt, aki kevert orosz-ukrán nyelven beszélt. Könyvesboltot vezetett, és mindig hálás volt a diplomáért. Péter különben szigorúan (?) egy 2-est és két 5-öst adott a vizsgázóknak.

Hetente hol 2, hol 4 órában 44 leendő katonatisztnek, két osztálynak, bocsánat, szakasznak is tanította az oroszot, akik végül általános iskolai tanári oklevelet szereztek. Ekkoriban még ő maga sem beszélt igazán szabadon, hiszen éveket töltött Lengyelországban. Az orosz és a lengyel rokonsága segíti a megértést, de a beszédet nem. A „növendékek” eleinte haptákba vágta magukat minden egyes kérdés hallatára, de nagyjából sikerült leszoktatni őket erről. Kiképzésüket és tanulmányaikat befejezve bizonyára kevesen dolgoztak iskolában. Néhány vezetőknév viselője rémlik neki, de hátha még nem szabad leírni, mert mondjuk nyugdíjas tábornokok. Éppen 11, cserék nélkül egy futballcsapat. Akkor még úgyse lehetett cserélni, ha valakit, mint '54-ben a VB-n Puskást, lerúgták, nem játszott tovább, vagy húzta a lábát.

A Parancsnok Elvtársnak bizonyára kevesebbet kellett tanulnia a századosi csillagokért. A félévi banketten összetegeződött Péterrel. Év végén is volt ünnepség a Tiszti Klubban. Nem biztos, hogy az új tisztek is jelen voltak. Pártunk és Népköztársaságunk helyi vezetői biztosan igen.

A könyvtárösszágon és a többi rábízott tennivalón kívül önszorgalomból, „társadalmi munkában” már a lengyelt is tanította kezdőknek, aztán haladóknak, akik mint választható szláv nyelvvel ismerkedtek vele. (A többi rokon nyelv kevésbé volt népszerű.) Ő maga angolul tanult, sőt akkor jól beszélt is, de más teendői, na meg a kora miatt sokat felejtett. Szóval mindig akadt dolga bőven, és így többnyire a pénze sem hiányzott. Volt az óraadás, és mindenféle más szakos kollégák gyakran kérték, hogy fordítson számukra fontos anyagokat. Júliusban tolmács volt a magyar kultúrát és az országot népszerűsítő Nyári Egyetemen. Erre, a hortobágyi, egri, budapesti kirándulásoknak is köszönhetően, akkoriban sok lengyel jött. Ekkor ismerte meg a rendezvényre látogató budapesti H. I. elvtársat, aki később fontos szerepet játszott az életében.

Gyakran találkozott húgával, Jolikával, aki a 3 éves felsőfokú tanítóképző után először a megye egy kis falujában kapott állást. Utána hazakerült Patakra, 5 évvel később már 2 gyereket neveltek férjével.

Hogy a korról többet tudjon a mai olvasó, az árak jól jellemzik. Szüleikhez többnyire kéthetenként járt haza. A vonat olcsó volt, egy oda-vissza út 50-60 Ft-ba került, viszont a szükséges két átszállás és a lassú haladás miatt egy fél műszaknál hosszabb ideig tartott. Na és szabad szombat csak akkor volt, ha csinált magának. Akadtak nagyobb kiadások is, amelyeket, 1967-től már „magas”, 1340 Ft-os fizetésének köszönhetően, megengedett magának. A *Horgász-ösvényeken* című könyv és egy zsebnaptár például 40-40, egy bál vagy egy nyakendő legalább 20-40 Ft-ba került, egy pénztárca viszont 70-be. Egy nadrágot 160-ért varrtak meg, mert készen nem sikerült vennie, egy öltönyre való anyagért

pedig 1460-at fizetett. A könyveket sem adták ingyen. Ezekhez képest keveset, havonta 120-at kellett fizetni a menzai ebédért. Hol vagyunk már ezektől az összegektől?!

A nagy múltú DVSC csak az NB II-ben játszott, fő szórakozása ezért a mozi lett. Tapasztalta, hogy már tényleg elmúlt az ötvenes évek második, sőt a következő évtized első fele is. Vetítettek Antonioni- és Richardson-filmet, az *Anna Kareninát* és a *Krisztina királynőt* Greta Garbóval, az elhallgatott Zilahy Lajos regényéből Nyugaton készített *Halálos tavaszt* vagy olyan franciát, amely az orosz Turgenyev *Első szerelem* című remek elbeszéléséből készült. Ezt később tanította is. Persze a szovjet filmek sem hiányoztak. A debreceni színház bemutatta a *My fair ladyt*, a tévében – a szomszédnál – látta a *Koldusoperát* és egy Dürrenmatt-darabot is. Lengyelországban a nyugati újdonságok kicsit korábban kerültek műsorra.

Néhány lublini egyetemi társával, fiúkkal és lányokkal 1967-ben még sűrűn váltott levelet, illetve gyakran képeslapot. Valamilyen Danusiának is írt. Hivatalos neve csak Danuta lehetett. (Mint Kozák Danuta hatszoros olimpiai bajnok kajakozóé, aki lengyel anyja után kapta.) Elżbieta elküldte neki egy népszerű költő kis verseskötetét, amelybe, természetesen nem magyarul, ezt írta: *Boldogságot és örömet szeretteid és a szeretettek között*. Olyan régen volt, és már azt is elfelejtette, elbúcsúztak-e egy évvel korábban, lublini tanulmányai befejezésekor, vagy nem. A költő magyar nyelvű kötetének címe *Az elvarázsolt fiúker*. Az 1953-ban elhunyt szerző 39-ben harcolt a németek ellen, előbb német, majd szovjet hadifogságba esett.

Péter később is mindent beírt a zsebnaptárába, amit fontosnak vélt. Ekkoriban is került bele lengyel lányok címe. Olyanoké, akiknek ő kellett volna és olyanoké is, akik iránti érdeklődése nem bizonyult kölcsönösnek. Egyébként nem tartozott a női nem nagy szakértői közé. A női „igené” sem.

Az olvasók biztosan megbocsájtják, hogy a szerző az eddigi szövegben és a továbbiakban is el-eltávolodik a valóságtól, hiszen regényfélét ír, nem önéletrajzot. Na meg azt, hogy eddig sok részletet megosztott velük, amit később nem csinál, hogy ne sokáig untassa őket. Végül, de nem utolsósorban: emlékezetében hol agya működése, hol kora miatt bőven vannak üres foltok. Kinek nincsenek azok közül, akik már a háború idején éltek, túléltek R. M. elvtársat és még jó hosszú ideig tevékenykedő elvtársait, és átérték 56-ot?

1966–67-ben Lublinban és Debrecenben megjelent írásaiból kiderül, hogy akkoriban még nyelvészettel akart foglalkozni. Lehet, hogy jobban tette volna? '67 tavaszán főnöke megörvendezettte azzal a hírrel, hogy ősztől sem lesz üres tanársegédi állás. Megkérdezte, elmenne-e egy tanévre debreceni és szegedi orosz szakos egyetemisták kísérő tanáraként Moszkvába. Péter úgy gondolta, legalább lesz ideje megírni egyetemi doktori értekezését. (Ilyet az orvosoknak és a jogászoknak furcsa módon nem kell.) Na, és megtanul igazán jól beszélni oroszul. Ahhoz is kedvet érzett, hogy lengyel szépirodalmat fordítson. Ebben az évben jelent meg első szerény próbálkozása a Hajdú-Bihar megyei újságban.

Péterék augusztus 26-án, ki tudja, miért, nem Debrecenből, hanem Budapestről indultak Kijeven keresztül Moszkvába. Utaztak vagy két napig. Mind a budapestiek, mind a debreceni-szegedi csoportbéli hallgatók a főváros közepéhez közeli diákokthozban kaptak szállást. Az étkezésre nem igen panaszkodtak, ahogy Péter sem. Őt és a pesti csoportvezetőt a Lenin-hegyen, a Lomonoszov Egyetem felhőkarcolójában, egyszemélyes szobában helyezték el. Péter addig Lenin-hegyekről tudott, mert R. M. elvtárs ideje óta gyakran hallotta a rádióban Vámosi Jánost, aki ezt énekelte:

„Oly szép ott fenn a Lenin-hegyek ormán,
ha kézbe simul egy parányi kéz,
Moszkva régi tornyán,
S a város esti ködbe vész...”

Nem érdemes folytatni, mert a dal erősen szocreál része következik. Kiderült, hogy legfeljebb egy hegyről van szó, de inkább csak magas dombról. Igaz, onnan remek kilátás nyílt az óriási város nagy részére, a messziről is hatalmas Luzsnyiki Stadionra. Budapesthez viszonyítva addig nehezen elképzelhető méretek. Széles, több sávú utcák, a város régi központjában a történelmi régmúltat idéző házak, másutt eklektikus szocreál épületek, távolabb klasszicista kastélyok és villák is bőven. Más a távolság fogalma, a számos metróállomás ad lehetőséget a tájékozódásra. Tágasak, túldíszítettek, stílusuk igazi szocialista barokk. A hosszú szerelvények gyorsak voltak, igaz csúcsidőben a szükségesnél ritkábban jártak. A nagy távolságok miatt kilométereket tettek meg megállás nélkül, mégsem mindig ért oda az ember egy órán belül, ahová akart.

Mindjárt a megérkezés utáni napon színházba vitték őket, hogy megnézzék *A Karamazov testvérek* című Dosztojevszkij-regény színpadi változatát. Hamarosan sor került a Kreml megtekintésére, aztán látták a 16–17. században épült Novogyevicsi kolostort, annak templomait – Péterék látogatása idején múzeumot. Nem sokkal később megnézték a 16. századi Fegyvertárat. A főváros más érdekességei, a Majakovszkij-múzeum, a hatalmas tévétorony megtekintése után gyakran szerveztek nekik közeli, részben ingyenes kirándulásokat. Láttak óriási víztárolót, egy múzeum-falut, ahol egykor a szláv népek (soha meg nem valósuló) egységéért küzdő értelmiségiek, írók és képzőművészek gyűltek össze. Voltak abban a városban, ahol Csajkovszkij-ház múzeuma áll. Mindenütt szép parkok, sokféle fával. Diófát sehol nem látott.

A vendéglátók rendeztek táncesteteket, sőt gólyabált is. Sokat tettek azért, hogy megkedveltesék az országot, az emberek szokásait és kultúrája javát, de bőven akadt, ami valamilyen okból kimaradt. Falvakban nem jártak, kivéve azt a rezervátumot, amelyet már szeptemberben megmutattak: ahol 1924-ben Lenin meghalt. A moszkvai Lenin-mauzóleumot is. Bár be voltak jelentve, hosszú ideig álltak sorban. A magyarok viccelődő orosz társaiktól hallották, hogy 5 dollár ellenében nem kell várni, mert kihozzák a bebalzsamozott testet. Meg

azt is, hogy: „Ha toalettet használsz, számodra a legjobb tanács: Az Izvesztyijánál nincs jobb újság.” Az izvesztyija szó jelentése: hírek.

Péterék főleg új szovjet filmeket nézhettek meg, de vetítették például Alexander Korda *Lady Hamilton* című alkotását és lengyel, olasz, japán filmet is. Színházban látták a *Cseresznyéskert* és a *Három nővér* című Csehov-műveket. Alig telt el hét az ottani fogalmak szerint közelben tett kirándulások nélkül. Jártak a távoli Jasznaja Poljana városban, Lev Tolsztoj születési helyén, a családi udvarházban és a sírjánál. Látogatást szerveztek nekik a Puskin-múzeumba és a Tretyjakov-képtárba. A Konzervatóriumban voltak egy szovjet előadóművész olyan koncertjén, amelynek műsorán a legnevesebb nyugati zeneszerzők mellett Liszt és Bartók művei hangzottak el.

A 2. félévben jártak a Moszkvához, ahogy mondták, „közele” orosz egyházi központban, a legismertebb zarándokhelyen, Zagorszk városban. Nevét egy 2. világháború előtti kommunista vezetőről kapta. A Szentháromság-Szergij monostort egy 14. századi, szentté avatott szerzetes alapította. Az épületek, a számos templom, köztük két székesegyház együttese a 15–18. század óta állnak. Meglepő volt, hogy a kevés működő templomban sokan, csaknem mind fejkendő öregasszonyok buzgón imádkoznak, ám mindjárt nemtetszésüket fejezték ki, amikor nadrágot viselő lányokat láttak. A kolostor területén levő állami múzeum őrizte az orosz művészet, az ikonfestés, ötvösművészet, iparművészet és egyháztörténet remekeit. A 14–15. században élt legjelentősebb ikonfestő, Andrej Rubljov néhány alkotása is ebben a múzeumban látható.

Két többnapos kirándulás repülőgéppel. Közép-ázsiai és kaukázusi tagköztársaságok közül lehetett választani. Péterék az utóbbiak mellett döntöttek. Megnézték Grúzia (ma Georgia) és Örményország, két, már a 4. században keresztény állam fővárosában a megmaradt nevezetességeket és egyházi központjait, Mchetát, illetve Ecsmiadzint. A grúziai Goriban nem jártak, csak hallottak Sztálin múzeumáról és szobráról, mert mint Joszif Visszarionovics Dzsugasvili ott született. A harmadik ország Azerbajdzsán, illetve fővárosa, Baku volt, ahol a még régebbi múltnak az Óvárosban szintén maradtak emlékei. Péter nem érzékelte, hogy muszlim országban van, azon kívül, hogy a világosabb hajú és bőrű magyar lányoknak tanácsolták, figyeljenek a helyi férfiak túlzott érdeklődésére. Egy nagy mecsetben múzeum működött – ahogy sok templom Moszkvában és más városokban.

Leningrádban láthatóan nagyon ügyeltek a 18–19. századi kulturális örökség megőrzésére. Csodálták a tengerparti nagyváros fekvését. Megnézték a Téli Palotát, és megcsodálták az Ermitázsnek csak a leghíresebb nyugati képzőművészeti gyűjteményekkel összehasonlítható gazdagságát. Voltak a Szent Péter és Pál székesegyházban, az itteni Puskin-múzeumban és Carszkoje Szelóban, a cári faluban. A leghíresebb balettegyüttessel büszkélkedő színházban nem jártak, csak plakáton látták, hogy a *Diótörő* is szerepel a műsorában.

Addig olyan sebességű vonattal sem utaztak még, amelyik megállás nélkül, talán 6 óra alatt tette meg a régi és az új főváros közötti 650 kilométeres távolságot.

Kijevbe már nem ilyen vonattal mentek, amelynek ablakaiból látták, hogy a kisebb városok és a falvak kevésbé mutatósak. A Szovjetunió hatalmas tagköztársasága, Ukrajna fővárosában meglepődve hallották, hogy igen sokan oroszul beszélnek. Látszott, hogy Budapestnél népesebb város, de a fekvése hasonló, csak nincsenek hegyei. A Dnyeper folyó szeli ketté, ugyanúgy vannak mellékágai és szigetei. Régi belvárosa a 2. világháborúban elpusztult, de számos műemléke megmaradt, többségük pravoszláv templom. A Szent Szófia-székesegyházról azt tartják, hogy 11. századi alapítású. Vannak hatalmas, 18. századi barokk templomok, köztük székesegyházak, és van 19. századi orosz-bizánci stílusú is. Péterék belülről megnézték némelyiket, és voltak a 11. században alapított egyházi központban, a Pecserszka Lavrában, a Barlangkolostorban.

Péter a Lenin Könyvtárba járt, és gyűjtötte az anyagot az orosz nyelv lengyel jövevény-szavait tárgyaló doktori dolgozatához. Akkor még csak egy német szerző etimológiai, vagyis a szavak származását vizsgáló szótárát forgathatta, de már készen voltak a nagy orosz nyelvűnek az első kötetei is. Szerzője feleségével együtt Sanszkij professzor volt, akit felkeresett, kapott is segítséget. Olyan sokan fordultak hozzá hasonló kéréssel, hogy nem háborgatta tovább.

A debreceni és szegedi hallgatókkal majdnem minden nap találkozott. Ők nem utazhattak haza karácsonyra, de Péter igen, vitte, majd hozta némelyikük kis csomagjait, ajándékait. Január elején Debrecenben is járt. Főnöke váratlanul, de a tanársegédi állásra célozva a legjobb szándékkal kérdezte meg tőle, nem lépne-e be az MSZMP-be. Az orosz szakos kollégák, mint különösen haladó értelmiségiek, szinte mind tagjai voltak. Akik nem, lassabban is jutottak előre. Akkor azt mondta, megfontolja, remélve, hogy a főnök később nem tér vissza rá. Ősszel visszatért. Már annyira szükség volt az „elcsapatban” fiatal tagokra, hogy Pétert le sem kádereztek. Hatévnyi egyetemi tanulás és két év munka után nem akart tovább várni a tanársegédi állásra. Mozgalmi materializmusa abban nyilvánult meg, hogy ő szedte be a pártbélyegek árát. Péter akkor 61 éves, egykori katonatiszt, rövid ideig fizikai munkás, sokáig kishivatalnok édesapja elcsodálkozott, majd ezt mondta: „Ha a Párt tagjai egyenruhát hordanának, rajtad úgy állna, mint tehénen a gatyá.”

Hogy milyen idők jártak? 1968 elején Lengyelországban eljött az értelmiség, különösen az addig jelentős számú zsidó elleni politikai harcnak, a „fajvédő kommunizmusnak”, augusztusban pedig Csehszlovákia megszállásának az ideje. Szabadságát a szüleinél töltve látta, ahogy a „béketábor” tankjai Patakon át vonultak Újhely, majd a várost kettészelő határ felé, hogy a „prágai tavasz” nyomait eltüntessék.

Moszkvában, ahogy addig, decemberi-januári távolléte alatt sem adódtak problémák a hallgatókkal az egyetemen és a diákközhelyen. Csak arra nem számított, hogy az otthonuktól hosszú időre elszakított fiatalok közül többen is fülig szerelembe esnek szovjet, nem csak orosz ismerőseikkel. Néhányan olyanokra, hogy házasság lett a dologból. Nem szólhatott bele, pedig egyszer lehet, hogy jól tette volna. Nagyon tetszett neki az egyik lány, nemcsak azért, mert

szép és csinos volt, hanem egész egyénisége is. Nem mondta meg neki, mert úgy gondolta, kísérő tanárként nem illik együtt járni, amíg haza nem térnek. Lehet, hogy hallgatásával tévedett, persze lehet, hogy kosarat kapott volna. A lány úgy beleszeretett egy jóképű egyetemistába, hogy hamarosan férjhez is ment hozzá. Egy regényben bármi megtörténhet. Na, és mint a mesékben: rég volt, talán igaz se volt.

Péter 1967-es és '69-es naptárában szerepelnek lánynevek, amelyek viselői között van orosz Galina és Halina Varsóból. Amit róluk tudott, régen elfelejtette. Három otthoni megismert lányt is. Pataki diáktársai közül Hoppál Mihállal és a párhuzamos osztályba járó Sápy Péterrel levelezett, akiknek a neve a regény 2. részében még rejtve maradt.

A következő év augusztusában ismét tolmács volt a Nyári Egyetemen. Akkoriban élénk cserekapcsolatok szövődtek különböző magyar és lengyel intézmények között, így sok új lengyel ismerősre tett szert. Most 1969-es zsebnaptára juttatta eszébe, hogy még a rendőrségnek is tolmácsolt egy lengyel autós balesete ügyében. Sőt ekkoriban egy balesetnek álcázott gyilkosság nyomozati anyagát is fordította. Gyakran vállalta a tolmács szerepét különböző intézményeknél, ami nem csak anyagi haszonnal járt. Tartott előadásokat is a TIT-ben (könnyű megtudni, milyen szervezet volt ez), és fordított a szinkronfilmek szemléjén.

A lengyel postaigazgatóság is cserekapcsolatot alakított ki a debrecenieikkel. Júliusban érkezett küldöttségüket először Miskolctapolcára, Lillafüredre és Tokajba vitték, utána jöttek Debrecenbe és – természetesen – a Hortobágyra. Egy bő hétig vendégeskedtek, végül a megcsodált Budapestről utaztak haza. Az akkor megismert Anna augusztusban meg is hívta városába, lengyel mértékkel mérve Varsóhoz közel. (Ott játszódik az egyik lengyel Nobel-díjas író *Az ígéret földje* című regényének a cselekménye, amelyből Andrzej Wajda híres filmjét forgatta.) Sokáig tartották a kapcsolatot, amiről számos levél és képeslap tanúsodott, amíg megvoltak.

Augusztus közepén egy dél-lengyelországi városból bábszínészek jöttek Debrecenbe. Akkor gyakori szokás szerint a Fő Párt, a Lengyel Egyesült Munkáspárt (nevében nem Szocialista) helyi illetékese, Janina vezette a küldöttséget. (Lengyelországban két másik párt is működött: a városiak, az értelmiségiek demokrata és a falusiak népi pártja – nemzeti frontba tömörülve.) Szeptemberben ismét találkoztak Krakkóban. A Varsói Tudományegyetem által szervezett akkori tanfolyamnak köszönhetően Péter nemcsak a később is megcsodált, reneszánsz emlékekkel teli, egykori főváros nevezetességeit látta, hanem más régi városokba is kirándultak. A hölgyről egyébként kiderült, hogy nem volt elkötelezett híve a szocializmus alapjai lerakásának. Az ilyesmi nem számított ritkaságnak a lengyeleknél.

Elźbieta meghívására 1969. szeptember elején utazott el Stalowa Wola városba, amelynek kórházában a lány mikrobiológusként elkezdett dolgozni. Sok levelet vagy képeslapot váltottak, és ezzel a levelezés sokáig nem ért véget. Akik

a regény előző részletét elolvasták, tudják, hogy E. Péter meghívására '70 elején eljött Magyarországra, Patakra és Debrecenbe, amiről talán fényképek is maradtak. Péter feleségül kérte, de ő nem tudta elképzelni az életét idegenben. Az ugyanebben az évben ajándékba küldött könyvbe, ismét Galczyńskit idézve, persze lengyelül, ezt írta:

„Az út felén járunk
Az út megállás nélkül űz minket
Tégy úgy, hogy az utakon nyomaidat
Őrizd, nehogy elfelejtsék.”

Hetvenben férjhez ment. A regény 3. részletéből az is kiderül, hogy évtizeddel később párjának a Szolidaritás mozgalomban való részvétele miatt hazájuk elhagyására kényszerültek. Kanadában telepedtek le.

Az otthon megpályázott szeptemberi lengyelországi tanfolyamok Péternek nem kerültek pénzbe, de miből tudott utazni Lengyelországon belül? 1969-ban bruttó 1830 Ft-ra nőtt a fizetése. Az évi 8960 összegű mellékessel együtt nem számított rossz jövedelemnek, mert albérleteiért továbbra is csak havi 200 Ft-ot kellett fizetnie. Ezek egymást váltották. Az egyik nagy lakótelepen volt, azért hagyta ott hamar, mert a tulajdonos asszony azzal nyaggatta, miért nem jár hozzá nő. Ahol az egyetemhez közel, szép környéken lakott, azzal a feltétellel adták ki neki a szobát, hogy oda nem jöhet nő. A háziak két még alig kamaszodó lánya nem is köszönt neki, mert derogált nekik a „Kezét csókolom,” a „Jónapot kívánok”-ra pedig még nem értek meg. Végül pár házzal arrébb, elegáns nagy szobában őrizhette albérlői méltóságát, és ott lakhatott az életében döntő fontosságú 1970-es év végéig. Sőt, a házban élő egyetemi oktató lakásában nézhetette a '68-as olimpia fontos eseményeit. Együtt örültek a magyar futballcsapat aranyérmének.

Az 1969/70-es tanév sűrű volt, ahogy a következő félév is. „Teher alatt nő a pálma” – mondogatják. Így gondolhatta a főnöke is. Sok órát kellett tartania, ráadásul különbözőket több csoportban. Mivel még nem döntött a nyelvészet és az irodalomtudomány között, egyes orosz szakosoknak nyelvtörténeti szövegelemzést, más hallgatóknak irodalmi szemináriumokat, majd hosszú szünet után, Papp Ferenc nyelvészprofesszor, későbbi akadémikus egészen új felfogásban írt leíró nyelvtankönyvét követő gyakorlatokat vezetett. Mindegyiket több csoportban. Nem kötelező nyelvként tanította a lengyelt, amit mindig többen választottak, mint más szláv nyelveket. Közöttük volt Porcsalmy Éva és Kovács Csaba, akikről lesz még szó a későbbiekben.

Péter, lehet, hogy elég helytelenül, úgy gondolta, nem illik udvarolni tanítványai valamelyikének. Például olyannak, akit néhány éven belül kétszer is tanított, és szűk kilenc évvel volt fiatalabb nála. Eszébe juthatott volna, hogy ugyanekkora a korkülönbség a szülei között, akik nagyon jól megvoltak egymással. Ahogy az lenni szokott, válogatott, mert igen sok orosz szakos lévén nagy volt a választék. Túlzott józansággal az is az eszében járt, hogy hiába közeledik a harminchoz, egyhamar úgysem lesz lakása. Beadta ugyan igénylését

a Tanácsnál, de nem gazdagodott elég gyorsan. Tízezre volt az OTP-nél takaréknál. Elmaradt a katonaadó, az albérletért továbbra is havi kétszázat, az ebédért alig valamivel kellett többet fizetnie. Akkoriban lassan romlott a pénz.

Lengyelből fordított sokat, tolmácsolt, lektorált, hála az élénk magyar-lengyel, különösen a Debrecen-Lublin testvérvárosi kapcsolatoknak. Ezen a nyáron, de máskor is jött népi együttes, sportküldöttség, egyetemi és tanácsi vezetők. Több napra, mert a házigazdák kirándulásokat szerveztek nekik, ha távolabbra nem, legalább a Hortobágyra és Hajdúszoboszlóra. Előfordult, hogy népes egyetemi sportküldöttség egy szűk hétre magával vitte Lublinba és környékére. Budapesten is járt lengyelekkel, megnézték valamit a Kamara Varietében, az Operaházban, életében először, Wagner művét, a *Bolygó hollandit*. (Egy szerző, aki tanár, nem hagyhatja szó nélkül, hogy a magyar címben levő jelző jelentése a lengyelben *repülő*.)

Péter büszke volt arra, hogy a *Kamienne tablice* (1964), azaz *Kőtáblák* című, nyelvünkre soha le nem fordított regényt ismertethette. Debrecen irodalmi folyóiratának illetékes szerkesztője vagy nem vette észre vagy inkább nem akarta, hogy a cselekmény háttere a magyarországi '56, és merészen éppen egy évvel '68 után közölte. Főhőse magyar diplomata, családja nélkül Indiában. Ott megismert ausztrál orvosnő iránti szerelméről szól. A férfi végül nem töri össze a haza és a család kőtábláit, és visszatér tragikus helyzetben levő hazájába. A regény diplomáciai csetepatét okozott. Ugyancsak '69-ben az előbbi folyóiratban jelent meg Péter első lengyel versfordítása, egy személyesen megismert krakkói költő és színész műve:

Tadeusz Śliwiak

(1928-1994)

„SZENTENDRE, A FESTŐK VÁROSA”

Város nem is hinnéd mily mesés / áll a Dunánál a dombokon
a dombok mögött templomtornyok / közöttük kanyargó házsorok
A tér közepén fény ökörpár / húzza a nap aranykerekét
s angyaloktól fehér a határ

A házakon piros süvegek / háromszögek Makowski képén
s mint foltok mesterek kötényén / minden kapun falon más színek
A tér közepén varjak raja / feketét öltött szárnyaira
hogy meg ne sértsen más színeket

Hordók - hordókon mulatozók / csárdás vérpiros mellényekben
a vasárnap csupa muzsika / táncolva csillognak a korsók
A tér közepén szilváskosár / mitől lilává válik az alkony
s mindenki lila ruhában jár

Kihűlnék a nappali színek / sárgából arany - vörösből réz
a homály komor árnyat idéz / egy csipkesálas lány arcára

(Budapest, 1969)

1970-ben elkészült egyetemi doktori disszertációja – utolsó dolgozata nyelvészeti témáról. A külföldön is egyre híresebbé váló Papp Ferenc bírálatára volt büszke, aki jelentős érdemnek tartotta a legfontosabb nyugati források használatát: német szerzőét és osztrák szlavistának Amerikában kiadott könyvét. Ekkor már két orosz tanszék létezett Debrecenben, nyelvészeti és irodalmi, ez utóbbit a regény 3. részletében méltatott Iglói professzor vezette. Inkább tőle lehetett remélni, hogy a lengyel nyelven kívül az akkor két Nobel-díjast adó irodalom oktatása is lehetségessé válik.

Évfolyam és diáktothoni társa Debrecenben a TIT-nél dolgozott, és a filmek érdekelték. Pap Pali megérdeklődött, hogy mindjárt valódi teljes névvel szerepeljen ebben a regényben, és hogy neve a későbbiekben többször szerepeljen. Pétert ő ismertette meg a városban élő Marikával. Látásból már ismerhette, hiszen akkor a Kossuth Lajosról elnevezett tudományegyetem csaknem összes hallgatója és oktatója is egy épületbe és egy központi könyvtárba járt. Persze nem csak tanulni vagy olvasni. Ennek a mutatós épületnek legfelső emeletén volt a már az elnevezésével tekintélyt sugárzó óriási előadóterem, az Auditórium Maximum. Ott filmeket is vetítettek.

Marika 1970-ben szerzett történelem-népművelés szakos diplomát. Nem öt, hanem hat egyetemi év után, mert előtte egy évig valamilyen munkában kellett tapasztalatokat szerezni. Nagyon helyesen. (Nem mindenki köteles tudni, hogy a népművelést a 21. században hároméves tanulmányok esetén közösségszervezésnek nevezik, kétéves folytatás után pedig kulturális mediáció mester szaknak.) Filmklubokat vezetett, járta a megye kisebb-nagyobb településeit egészen jól keresett is. Önálló volt, mindenütt hamar feltalálta magát. Péter akkor nem gondolta, hogy vele egy időben mások is érdeklődnek Marika iránt. A lány sok és sokféle kapcsolatot épített ki, amelyek azután kamatoztak. Még gimnazistaként jól megtanult németül, aminek, főleg az idegenvezetésnek, később egész családja nagy hasznát vette.

Péter sógora, Laci, általános iskolai tanár, Debrecenben járt levelező tagozaton magyar szakra, ezért gyakran utazott a városba. Ő is megnézte-meghallotta Marikát az Óbester borozóban egy vacsorán. Tetszett, vidám és csinos volt, életrevaló. Péter több mint fél évszázad után igen sok dolgot elfelejtett, de emlékszik a rózsaszín horgolt ruhára, amit a lány ott viselt. Az őt a következő évben menyasszonyi ruhába öltöztető Jolika szavát idézve „darázsderekű”. Ez 52 cm-t jelentett.

Pétert hónapokkal korábban megkérdezte H. I. elvtárs, a KKI (a fiatalok kedvéért = Kulturális Kapcsolatok Intézete) főosztályvezetője, kimenne-e dolgozni a varsói Magyar Kulturális Intézetbe, és tud-e javasolni még egy lengyelül tudó, magyar szakot végzett fiatalembert. Tudott, Pali barátját, aki hamarosan elkezdte a munkát. Péter is igent mondott, de előbb meg akarta várni a doktoravatást. És hosszas gondolkodás után végre eldöntötte: nem egyedül. Az avatásról Péter szülei sem hiányoztak. Édesanyja megkérdezte Marikát, hogy az övé mikor lesz. Sor került rá, de addig sok víz lefolyt, ha nem is a Hortobágyon, hát a Tiszán, a távolabbi Dunán és még messzebb, a Visztulán.

1971 szűk három első hónapja sűrű volt, Péternek a KKI-ban betanításon kellett okosodnia. Szigorú Elvtársnő volt a főnöke. Patak megint visszaköszönt: ottani ismerősnél talált albérletet. Marika sejtette, hogy miért kellett őt bemutatni H. I. elvtársnak. Elmentek gyűrűt venni, de probléma adódott a mérettel. Péter annak rendje és módja szerint igazából csak a szülőktől kérte meg a kezét, de így is mindenki igent mondott. Március 17-én volt a hivatalos esküvő, a két tanú Marika egyetemi társa, barátnője, Pálma és Péter sógora volt. Az esküvői ebédre a Régi Posta étteremben került sor. Debrecen legrégibb, a 17. század vége óta álló épületében, az első postamester házában. Arról nevezetes, hogy fogadójában 1714-ben megszállt XII. Károly svéd király. Feljegyezte, hogy „abban a távoli városban” jól felszerelt könyvtár áll rendelkezésre. Hogy ott időzött, olvasható az utcai falon emléktáblán, illetve domborművön. Az ebéden ott volt Marika rokonsága, Péter szülei, húga és sógora. Az ifjú párnak sürgős volt, mindjárt el is utaztak Budapestre.

Mivel az egyetemen biztosan nem tetszett volna, hogy a Párt friss tagja egyházi esküvőt tart, erre a fővárosban, a Rózsák terén álló görögkatolikus templomban kerítettek sort. Péter nagyapja a század elején ott volt kántor és tanító, édesapja pedig ott született 1907-ben. A szertartáson Marikán, Péteren és a papon kívül csak Budapesten élő nagynénje és nagybátyja volt ott. A szülőket illetet volna meghívni, de a Varsóba utazás előtt sok elintéznivaló maradt, és sürgetett az idő.

A Magyar Kulturális Intézet igazgatója H. I. lett – az intézményt hosszú évekig irányító lengyel (!) M. W. helyett, aki egyike volt a háborúban német tiltakozások ellenére Magyarországon befogadott, legalább százezer lengyel menekültnek. 1970 őszén újfajta állást kreáltak neki: *dyrektor organizacyjny* lett. Főleg magas rangú egyenruhások jártak hozzá, és együtt karcsúsították a reprezentációs keretet. Leginkább a tokaji borokat fogyasztották. Néhány színész és énekes is, de rendezvényeket nem szervezett. Nem intézte el, hogy Péter és felesége mindjárt a nekik szánt, a város közepétől elég távoli lakásba költözzenek. Ideiglenesen a központban levő panzióban kezdődött el két és fél éves nászútjuk. Ketten így is jól elfértek. A panzió neve Zgoda, vagyis Egyetértés volt.

(Folyt. köv.)